

mgr Patrycja Palichleb

Streszczenie rozprawy doktorskiej

„Odpowiedzialność karna za przestępstwo uporczywego nękania (art. 190a § 1 k.k.)”

przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Nazar, prof. UMCS

Zjawisko stalkingu od dłuższego już czasu cieszy się dużym zainteresowaniem zarówno samych badaczy, jak i osób niezwiązanych z obszarem stanowienia i stosowania prawa. Przestępstwo uporczywego nękania wprowadzone zostało do polskiego Kodeksu karnego w 2011 roku i, jak się zdaje, już na stałe wpisało się ono w obszar czynów zabronionych przeciwko wolności. Od tego czasu art. 190a § 1 i 3 k.k. penalizujący – odpowiednio – podstawowy oraz kwalifikowany typ stalkingu, poddawano nowelizacji dwukrotnie. Po raz pierwszy uczyniono to w roku 2020, a zatem po upływie niemal dekady obowiązywania wskazanych przepisów. Kolejna ze zmian łączyła się natomiast z nowelizacją ustawy karnej przeprowadzoną w 2022 roku.

W niniejszej rozprawie zjawisko stalkingu przeanalizowano ze ściśle określonej perspektywy – perspektywy odpowiedzialności karnej przewidzianej dla sprawcy przestępstwa stypizowanego w art. 190a § 1 k.k. Pomimo obecności w literaturze przedmiotu wielu prac dotyczących różnych aspektów stalkingu, brak jest obecnie monografii, która całościowo odnosiłaby się do jurystycznego wymiaru tego fenomenu. Przedstawiona dysertacja stanowi zatem efekt analizy dogmatycznej przestępstwa uporczywego nękania z jednoczesnym uwzględnieniem niektórych aspektów empirycznych i statystycznych łączących się z omawianymi zagadnieniami. W rozważania przedstawiane w kolejnych rozdziałach wplecione zostały wyniki wybranych polskich oraz zagranicznych badań odnoszące się do podejmowanych problemów.

W niniejszej dysertacji posługiwano się głównie metodą dogmatycznoprawną. Eksplorując zagadnienia poruszane w poszczególnych rozdziałach sięgano także po metodę teoretycznoprawną, historycznoprawną, logiczno-językową oraz prawnoporównawczą. W rozprawie zaprezentowane zostały dane empiryczne, jak również statystyczne łączące się z omawianymi problemami, które zilustrowano na wykresach i przeanalizowano.

Przedstawiona rozprawa doktorska składa się z trzynastu rozdziałów. W poszczególnych jej częściach omówiono zagadnienia związane z racjonalizacją kryminalizacji uporczywego nękania, prawnokarnymi formami reakcji na uporczywe nękanie w ujęciu historycznym, komparatystycznymi aspektami stalkingu, podmiotem poddawanego analizie przestępstwa, jego stroną przedmiotową, stroną podmiotową oraz trybem ścigania. Poruszono w niej także kwestie odnoszące do kwalifikowanego typu stalkingu, usiłowania przestępstwa uporczywego nękania a dokonania innego typu czynu zabronionego, wymiaru kary, jak również zbiegu przepisów i przestępstw. Konstrukcja dysertacji rozszerzona została o wykaz skrótów, wstęp, przedstawienie wniosków końcowych oraz bibliografię.

Pierwszy rozdział pracy poświęcony został próbie definicji i dyferencjacji pojęć „nękania” i „uporczywego nękania”. W tej części pracy poruszone zostały liczne problemy związane z wykładnią wskazanych terminów. Przeanalizowano tu kwestie takie jak m.in. problematyka charakteru zachowań składających się na stalking, koncepcja stworzenia definicji ustawowej nękania czy możliwość nękania przez zaniechanie. Przedstawiono również własny pogląd dotyczący wykładni znamienia uporczywości.

W rozdziale drugim podjęto problematykę racjonalizacji kryminalizacji uporczywego nękania. Omawiając wskazane zagadnienie przeanalizowano ewentualne wymogi dotyczące penalizacji stalkingu wynikające z wybranych aktów prawa międzynarodowego, argumenty przytaczane przez ustawodawcę w uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej art. 190a k.k. do systemu prawa oraz treść opinii prawnych odnoszących się do dodania do Kodeksu karnego nowego przestępstwa. Przybliżono również zasady teorii kryminalizacji, co pozwoliło spojrzeć na poruszane kwestie z perspektywy konstytucyjnej. Przedstawiono także poglądy Autorów opowiadających się za wprowadzeniem przestępstwa uporczywego nękania do ustawy karnej oraz stanowiska przeciwne takiemu rozwiązaniu.

W rozdziale trzecim dotyczącym problematyki prawnokarnych form reakcji na uporczywe nękanie w ujęciu historycznym przeanalizowano możliwe konsekwencje zachowań stalkingowych przed wprowadzeniem art. 190a k.k. do systemu prawa. Przyjrano się także temu, jak zmieniał się przepis penalizujący uporczywe nękanie oraz dokonano oceny wprowadzonych przez ustawodawcę modyfikacji.

Rozdział czwarty poświęcony został zagadnieniom komparatystycznym. Zaprezentowano w nim sposoby radzenia sobie ze zjawiskiem stalkingu w wybranych ustawodawstwach państw obcych, zarówno należących do obszaru *common law*, jak i *civil law*.

W rozdziale piątym przeanalizowano problematykę podmiotu przestępstwa uporczywego nękania. Była ona rozpatrywana z perspektywy jurystycznego kształtu przepisu penalizującego stalking oraz kryminologicznych aspektów wskazanego zagadnienia. W tym rozdziale poszukiwano odpowiedzi na pytanie, kto może ponosić odpowiedzialność karną za uporczywe nękanie, przedstawiono także m.in. wybrane typologie stalkerów oraz wyniki badań dotyczące cech sprawców prześladowania.

Rozdział szósty poświęcony został analizie skutków przestępstwa uporczywego nękania w typie podstawowym. Przeanalizowano w nim kolejno: uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, uzasadnione okolicznościami poczucie poniżenia, uzasadnione okolicznościami poczucie udręczenia oraz istotne naruszenie prywatności pokrzywdzonego. W ramach czynionych rozważań poruszono również kwestie takie jak m.in. wielość osób pokrzywdzonych przestępstwem stalkingu czy sięganie po konstrukcję „modelowego obywatela”.

Problematyka przedmiotu czynności wykonawczej przestępstwa uporczywego nękania omówiona została w rozdziale siódmym. Centralnym punktem tej części pracy było pytanie o korelację zachodzącą pomiędzy przedmiotem czynności wykonawczej przestępstwa uporczywego nękania a mającym powstać skutkiem. W rozdziale tym omówiono m.in. zagadnienie nękania wzajemnego, zaprezentowano aspekty empiryczne dotyczące sylwetki ofiary stalkingu, przedstawiono także wnioski *de lege ferenda* odnoszące się do zmiany przepisu w taki sposób, aby usunąć pojawiające się wątpliwości interpretacyjne.

W rozdziale ósmym przeanalizowano zagadnienia strony podmiotowej przestępstwa uporczywego nękania. Poruszono w nim również problematykę motywacji towarzyszącej sprawcom stalkingu oraz przywołano wyniki niektórych badań empirycznych łączące się ze wskazanym zagadnieniem.

W ramach czynionych rozważań odniesiono się także do kwalifikowanego typu uporczywego nękania z art. 190a § 3 k.k. Szczególną uwagę zwrócono przy tym na wykładnię znamienia targnięcia się na własne życie oraz podkreślenie faktu, iż zachowanie to stanowić ma następstwo stalkingu. W rozdziale dziewiątym przywołano również przykładowe stany faktyczne obejmujące realizację znamion kwalifikowanego typu nękania.

Rozdział dziesiąty poświęcono analizie problemu usiłowania przestępstwa uporczywego nękania a dokonania innego czynu zabronionego. W ramach tych rozważań przedstawiono sytuacje, w których nie dochodzi do zrealizowania wszystkich znamion

wskazanego występkę i poruszono zagadnienie udolnego oraz nieudolnego usiłowania uporczywego nękania ze szczególnym uwzględnieniem stanów faktycznych polegających na użyciu przez sprawcę nieodpowiedniego sposobu. Zaakcentowano także, iż usiłowanie omawianego przestępstwa może łączyć się z realizacją znamion innych czynów zabronionych ujętych w ustawie karnej, jak również występować „samoistnie”.

W jedenastym rozdziale pracy poruszono problematykę zbiegu przepisów i przestępstw, do jakich dochodzić może w związku z realizacją znamion art. 190a § 1 k.k. zwracając uwagę na pewne trudności związane z przesądzaniem charakteru poszczególnych zbiegów wynikające ze specyfiki omawianego przestępstwa.

W rozdziale dwunastym omówiono zagadnienie wymiaru kary za przestępstwo uporczywego nękania poruszając także m.in. kwestię okoliczności obciążających i łagodzących, jakie towarzyszyć mogą realizacji znamion stalkingu oraz prezentując dane empiryczne i statystyczne związane ze wskazaną tematyką.

Trzynasty rozdział poświęcony został problematyce trybu ścigania. Odniesiono się w nim również m.in. do nowelizacji art. 12 k.p.k., w wyniku której – w pewnych okolicznościach – możliwe stało się wszczęcie i prowadzenie postępowania w sprawie o przestępstwo groźby karalnej pomimo niezłożenia wniosku o ściganie rozważając, czy taki sam mechanizm powinien być przewidziany także w odniesieniu do uporczywego nękania.

W ostatniej części pracy zaprezentowano wnioski końcowe płynące z analizy problematyki odpowiedzialności karnej za przestępstwo uporczywego nękania z art. 190a § 1 k.k. oraz przedstawiono postulaty *de lege ferenda*.